

Cezalandırmanın Tarihi: Ahlak Suça Sürükler mi?

Ancak bilinmelidir ki her toplum cezalandırır çünkü her toplum kendini korur.

Geçtiğimiz haftalarda İbrahim Hoca'nın vahşice öldürülmesi, daha 17 yaşında kuryelik yapan Ata Emre Akman'ın katli, geçtiğimiz yıl Esenyurt'taki bir tekeli bayisinde soğukkanlılıkla işlenen cinayet, geçtiğimiz yıllarda Özgecan Aslan ve Münevver Karabulut cinayetleri toplumsal infial yaratmışlardır.

Tecavüz, istismar, hunharca işlenen cinayetler vb. suç fiillerinin medyaya yansımalarının ardından yaşanan toplumsal infial, akla hemen cezaların arttırılmasını ve özellikle idam cezasının yeniden tesis edilmesini getirmektedir.

Buna karşılık Türkiye'de yıllar içerisinde Ceza İnfaz Kanunu'nun yapılan düzenlemelerle hafifletilmesi söz konusudur. Bu düzenlemeler toplum tarafından tepkiyle karşılanırsa da bir sonraki cinayete veya düzenlemeye kadar kamuoyu yatışmaktadır.

Toplum içinde cezaların azlığı ve gerektiği gibi uygulanmadığı yönünde bir kanaatin varlığından bahsetmek her daim mümkün olmuştur. Ancak cezalandırma konusunda sistematik ve analitik bir temele dayanan toplumsal bir muhalefetin olmadığı söylenebilir.

Bu yazı bağlamında cezalandırma müessesesinin tarihsel ve sosyolojik temelleri Nietzsche, Otto Krichheimer, Georg Rusche ve Foucault gibi düşünürler ile incelenecektir. Bu düşünürlerle cezalandırmanın metot ve şekillerinin, suç ve suçluya olan bakışın çağlar boyunca aynı kalmadığı görülecektir. Ayrıca cezaların neden hafiflediğine dair bir bakış açısı da sunulacaktır. Ancak bu yazıda öncelikle genel bir değerlendirmenin olduğu sonuç kısmı verilecektir. Ardından meraklısı için suç ve ceza kurumları tarihsel ve sosyolojik bağlamda incelenecektir.

Cezalandırma, güvenliği sağlamanın araçlarından biridir. Ağır cezaların toplumda bir güvenlik illüzyonu doğurduğu veya intikam duygusunu bastırdığı söylenebilir. Günümüzde cezaların sürekli hafifletildiği algısı vardır. Evet, idam cezasına göre her şey hafif kalır. Fakat şunu unutuyoruz. Orta Çağ hükümdarlarının ölümden öte bir ceza vermesi mümkün değildi. Oysa günümüzde suçlular işledikleri suçlara göre bir kamuoyu baskısı ile karşılaşmaktadır. Ve suçlu oldukları alınları dışında her yere yazılmaktadır. Orta Çağ'da bir insanın suçlu

olduğunu yalnızca kendi kasabasındaki insanlar bilebilirdi belki. Düünden bugüne adli sicil kayıtları ve çipleri tartışmaktayız. Dolayısıyla suçluların idaresi eskisine göre çok daha kolaydır. Geçtiğimiz yıllarda devletin vatandaşlara e-devlet aracılığıyla belli sınırlar içinde isim değıştirme hakkını verdiğini görebilirsiniz. Oysa isim değıştirmek daha önce yargısal süreçlere tabiydi. Instagram profil ismini değıştirir gibi ismimizi e-devlet'te değıştirebildik. Bu aslında teknolojik ilerlemenin bir sonucudur. Devlet önceden sizi kimlik kartınızla tanırken artık sizi parmak izinizle veya DNA'nızla tanıyabiliyor. Bu yüzden sizin isim değıştirmenizin bir önemi kalmamıştır. Yani güvenlik teknolojisi geliştikçe bir yandan özgürlüklerin arttığı illüzyonu da oluşmaktadır. Bunun en iyi örneğı de e-devlet'ten isim değıştirme hakkının verilmesiydi.

Teknolojinin gelişmesi ile Nietzsche'nin dediğı gibi aynı şekilde cezalandırma uygulamalarından bahsedemeyiz. Diğer yandan, Otto Krichheimer'ın dediğı gibi ağır cezalandırmaların suç oranlarını azaltmadığı da artık ortadadır. Ama zaten sorun ne cezalandırma ne de hapishanelerdir. Suç ve suçluların iktidarlar tarafından bir yönetim aracı olarak kullanılmasıdır. Sorun iktidarların toplumu sürü ve kurt denkleminde mahkûm bırakmasıdır. Yüzyıllardır toplum idraksiz bir şekilde bu denkleme mahkûm bırakılarak cezalandırılmaktadır.

Diğer yandan, toplum zayıf bireyler yerine daha güçlü bireyler yetiştirebilirse yalan da hırsızlık da iyice azalabilir. Fakat ahlak ve baskı en başında bireyleri suç işlemeye tahrik etmektedir. Her toplum ahlaki anlayışı perspektifinde ideal bir insan profili çizmektedir. Bu ideal insan profili ile bireylere disipline edilmektedir. Fakat bireylerine ideal bir insan profili dayatan toplum, bireylerine yeterli imkânları vermekte midir? İşte, bireyin içine girdiğı bir çıkmaz ve benliğine işlemiş o ideal insan arayışı, onu ister istemez bir kıskaca almaktadır. Birey o yüce ve ideal insan profiline uyamadığı zamanlar ailesine veya topluma kötü görünmemek adına kısa yolları tercih edebilmektedir. Yani ideallerin altında ezilen ve yetersiz hisseden birey bunu kendine yakıştıramaz. Sonuç olarak birey beyaz yalanlarla bu işe başlar. Aslında işlenen suçun kökeninde toplum vardır. Ama toplum kendisini temizlemek adına bütün suçu bireylere yükler.

Teknoloji ile devletin suçluların idaresi artık kolay. O kadar kolay ki artık devletler suçlulara unutulma hakkını vermiştir. "Unutulma hakkı", kısaca kişi ve kurumların internette kendi adlarıyla arama yapıldığında derlenen sonuçlar arasında kendileriyle ilgili bilgi, fotoğraf,

belge gibi verilere yer verilmemesini isteme hakkıdır. Yani bireyler geçmişte meydana gelen eylemlerinden ötürü ortaya çıkan haber, bilgi ve belgeleri arama motorlarından kaldırma hakkına sahip olabilmektedir. Bu haliyle “unutulma hakkı” birçokları tarafından kriminal şahısların geçmişteki eylemlerini örtmeye yarayan tatlı yüzlü bir sansür mekanizması olarak nitelenebilir. Evet devlet, suçluları tanıyor ve onlara unutulma hakkını veriyor. Peki, vatandaş suçluyu nasıl tanıyacak? Herkesin yeni bir hayata başlama hakkı var. Artık tek bir insanın bile aynı hayat içinde farklı hayatları var. Aynı insan değiliz. Her gün farklı doğabiliyoruz. Peki, vatandaş kendini nasıl güvende hissedecek?

Nietzsche, Suçluluk, Vicdan ve Cezalandırma

Nietzsche, suçluluk ve vicdanın izini, alıcı ile satıcı, alacaklı ile borçlu arasındaki ilkel ilişkiye kadar sürer. Bizler her şeyi ölçen ve değerlendiren yaratıklarız: Her şeyin bir bedeli vardır. Mallar kadar amellerin de bir bedeli vardır. Bu ilişki, insanla içinde yaşadığı toplum arasında da vardır. Toplum üyelerine barınma, huzur, güvenlik ve daha birçok şeyi sağlar. Böylece toplum, insanı borç altına sokar. Üye oldukları toplumların yasalarını çiğneyen insanlar, sadece topluma olan borçlarını ödememiş olmakla kalmaz, aynı zamanda topluma saldırmış olur. Nietzsche, bu tür suçluların en ağır cezalarla karşılaşmasına şaşılmasının gerektiğini söyler (Nietzsche, 2006).

Nietzsche, toplum ne kadar güçlü olursa suçluları cezalandırma ihtiyacının o oranda zayıfladığını öne sürer. Topluluk zayıfsa ona yönelik herhangi bir saldırı topluluğun varlığını tehdit ediyor gibi algılanır ve böyle bir tehdidin ortadan kaldırılması gerekir. Buna karşılık her türlü saldırıya direnecek kadar güçlü bir toplum, suçluları cezasız bırakma lüksüne sahiptir. Böyle bir toplum, katı adalet talebinin üstesinden gelmiştir. Suçluyu serbest bırakmadaki gücün ifadesine de "merhamet" adı verilir (Nietzsche, 2006).

Nietzsche daha sonra adaletin kaynağına dönerek intikam ve hıncın tepkisel etkilerinin azaltılmasında adaletin genellikle zayıf bir rolü olduğunu ileri sürer. Çok az insan, kendisine zarar vermiş birine gerçekten adil davranabilir. Yine de kendisine zarar veren birine sertçe saldıran soylu, önyargı ve kendini kandırmayla zehirlenmiş hınçlı bir adamdan adaletle çok daha yakındır. Adalet ve hukuk kurumu esasen mağdur tarafının elinden intikam hakkını alır. Eğer soyulursam, zarar gören ben değilim, adalettir. Bu yüzden adalet intikam talep etmelidir. Dolayısıyla Nietzsche'ye göre adalet kavramı ancak ihlal edilebilecek yasalar koyan bir toplumda var olabilir: "Kendi başına adalet" diye bir şey yoktur (Nietzsche, 2006).

Bir yandan, Nietzsche'ye göre ceza kavramının bir kalıcı yönü, bir de akışkan yönü vardır. Varsayabileceğimizin aksine, Nietzsche cezalandırma eyleminin kalıcı olduğunu ve cezalandırma amacımızın akışkan olduğunu öne sürer. Cezanın o kadar uzun bir geçmişi var ki tam olarak neden cezalandırdığımız artık net değil. Nietzsche, cezanın çağlar boyunca sahip olduğu farklı "anlamaların" uzun bir listesini sunar. Nietzsche bu listede hiçbir yerde "vicdan rahatsızlığının" gelişmesinden bahsetmez ve bugün bile cezanın bir suçluluk duygusu uyandırmadığını öne sürer. **Ceza, "Bunu yapmamalıydım" değil, "bir şeyler beklenmedik bir şekilde ters gitti" duygusunu uyandırır.** Ceza bir talihsizlik olarak ele alınır ve bizi daha ihtiyatlı olmaya ve dolayısıyla evcilleştirmeye hizmet eder (Nietzsche, 2006).

Krichheimer ve Rusche: Cezalandırma Ve Toplumsal Yapı

Otto Krichheimer ve Georg Rusche, Orta Çağ'da ceza hukukunun görevinin esas olarak eşitler arasındaki barışı korumak olduğunu söylerler. Geç Orta Çağ'da nüfustaki büyük artış ve buna bağlı olarak artan yoksulluk, mülke karşı işlenen suçlarda artışa yol açmıştır. Buna karşılık, yoksul suçluların para cezası ödeyebilmesi söz konusu değildi, bu sebeple bedensel ceza ve ölüm cezası giderek yaygınlaştı. Toplumun tehlikeli kişilerden kurtulması için bundan daha etkili görünen başka hiçbir yol yoktu. Çünkü iktidarın kendisini gösterebileceği en etkili yol idam cezasıydı. Özgürlüğü kısıtlamak o kadar etkin bir yol değildi. Çünkü özgürlüğün Orta Çağ'da pek bir anlamı yoktu. Öldürmek, iş gücüne ihtiyaç duyulmayan bir toplumun ürünü olan bir ceza sistemi idi (Melossi, 2017).

Ticaretin on altıncı yüzyılın sonlarına doğru gelişmesi, iş gücü için artan bir talep yaratmaya başladı. Böylece ücretler de yükselişe girdi. Egemen sınıflar, bu ücret yükselişini elindeki tüm silahlarla engellemeye çalıştı. Hapishane işçiliği dahi ücretlerin yükselmesini engellemek yönünde etkili bir yöntem olarak kullanılmıştır. Hatta gönüllü olarak çalışmayan ve başıboş dolaşan, düşkün olarak kabul edilen kişiler -devlete ya da özel girişimcilere kâr sağlayacak şekilde- aslında bir nevi zorla çalıştırılmaya tabi tutulmuştur. Bu kişiler için çalışma evleri kurulmuştur. Böylece kurulan ıslahevleri modern cezaevi sisteminin temelini oluşturdu. İnsan gücüne duyulan ihtiyaç ortadan kalkmaya başladığında hapis cezası genel kabul gören bir ceza biçimi haline geldi. Çünkü fabrika sistemi ile, el sanatları ile üretim yapılan hapishanelerden daha ucuza mal üretebiliyor ve böylece hapishane işçiliği kârsız hale geliyordu (Melossi, 2017).

Yazarlar ayrıca, on dokuzuncu yüzyılın başlarında vahşi cezaların hafifletilmesi yönündeki adımların insani ilkelere olan itibardan ziyade Sanayi Devrimi'nin rol aldığını öne

sürmektedirler. İşçi sınıfının içine düştüğü korkunç yoksulluk, işsiz yığınların artışı, mülksüz sınıfı sürekli çalışmaya zorlamak için vahşi cezalara başvurmayı artık gereksiz kıldı. Bu tür bir baskı sağlamak yerine açlık tehdidi artık yeterli bir baskı aracı haline gelmişti.

Ceza politikasındaki katılık veya hoşgörünün suçun yaygınlığı üzerinde hiçbir etkisi yoktur.

Kirchheimer'a göre ceza politikasındaki katılık veya hoşgörünün suçun yaygınlığı üzerinde hiçbir etkisi yoktur. "*Sistem, suç oranını yalnızca toplum üyelerine belirli bir güvenlik ölçüsü sunabilecek ve makul bir yaşam standardı garanti edebilecek bir konumdaysa gerçekten uygulanan politikalarla artırılabilir veya azaltılabilir.*" Buna karşılık toplum, sorunlarını çözemediği sürece, suçu ancak daha baskıcı cezalarla dizginlenebileceğine ve kötülüğün insanın doğasından kaynaklandığı görüşüne ikna olacak veya ikna edilecektir (Melossi, 2017).

Peki, Hapishaneler Bir Çözüm mü?

Hapishane, disiplin fikrinden gelişir. Hem bireyi özgürlüğünden yoksun bırakmayı hem de onu ıslah etmeyi amaçlar. Günümüzde hapishane başarısızlıkla gündeme gelen bir kurum olsa da hapishanelerin başarısızlığına yönelik eleştiriler asıl noktayı kaçırmaktadır. Çünkü başarısızlık onun doğasının bir parçasıdır. Başarısızlık ve işleyişin birleştiği süreç hapsedme sistemidir. Hapishanenin ve hapsedme sisteminin amacı, suçu yapılandırma ve kontrol etme aracı olarak suçluluk ve suçlu üretmektir. Artık suçluluk ve suçlu kavramları bir öteki haline gelmektedir. Bireyler, bu ötekiliği kendi üzerlerine giymemek adına iktidarın disiplinini kendi kişiliğinin bir parçası haline getirmektedir. Dolayısıyla kimin içeride veya kimin dışarıda olduğu buğulaşmaktadır (Foucault, 2000).

Kaynakça

Nietzsche, Friedrich (2006). Ahlakın Soykütüğü Üstüne. Say Yayınları

Melossi, Dario. (2017). On Georg Rusche and Otto Kirchheimer, Punishment and Social Structure. 10.4324/9781351298643-3.

Foucault, M. (2000) Hapishanenin Doğuşu, Çev.: M. A. Kılıçbay, II. B, Ankara: İmge Kitabevi

Muhammet Ali Yunus, "Cezalandırmanın Tarihi: Ahlak Suça Sürükler mi?"

<https://www.fikirtepe medya.com/psikoloji/cezalandirmanin-tarihi-ahlak-suca-surukler-mi/>

(Yayın Tarihi: 22 Mayıs 2024).